

عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشنودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان

Family function based on Religious Orientation with the Mediation of Forgiveness in Working Men and Women in Hamedan

Vahid Motahari moayed

PhD Student in Psychology, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Masoumeh Jian Bagheri*

Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

mbagheri.phd88@yahoo.com

Parisa Peyvandi

Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Mohammad Reza Bliad

Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Marjan Hossienzadeh Taghvaei

Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

وحید مطهری موید

دانشجوی دکتری گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

مصطفومه ژیان باقری (نویسنده مسئول)

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

پریسا پیوندی

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

محمد رضا بلیاد

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

مرجان حسین زاده تقوایی

استادیار گروه روان شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

چکیده

This descriptive and correlational research examines family functioning based on religious orientation while mediating forgiveness in working men and women in Hamedan. The current research was descriptive-correlation based on structural equation modeling. In 2021-2022, the research population comprised all married men and women working in government organizations in Hamedan. The sample size was determined using Tabaching et al.'s (2007) technique, which resulted in a sample size of 335 men and women collected by non-random convenience sampling (online method). Data were collected using the Family Assessment Device (FAD), Epstein, Baldwin, and Bishop (1983), the Religious Orientation Scale (ROS) of Azarbaijani (2003), and the Interpersonal Forgiveness Scale (IFS) of Pollard et al. (1998). The structural equation analysis method was used to analyze the data. The results showed that the direct effect of the components of religious orientation ($b = -0.514$) and forgiveness ($b=-0.170$) on family performance is significant, and religious orientation with the mediation of forgiveness on family performance is also significant at the 0.001 level. which indicates the fit of the model. As a result, orientation according to the role of forgiveness can explain the performance of the family.

Keywords: Forgiveness, Religious orientation, Family functioning.

هدف از پژوهش حاضر بررسی عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشنودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان بود. پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی به روش مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متاهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول تاباچینگ و همکاران (۲۰۰۷) استفاده شد. لذا حجم نمونه در این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس (شیوه آنلاین) ۳۳۵ نفر زن و مرد شاغل بودند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) اپستین، بالدوین و بیشاپ (۱۹۸۳)، مقیاس جهت-گیری مذهبی (ROS) آذربایجانی (۱۳۸۲) و مقیاس بخشنودگی بین فردی (IFS) پولا رد و همکاران (۱۹۹۸) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج نشان داد که اثر مستقیم مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی ($\beta = -0.514$) و بخشنودگی ($\beta = -0.170$) بر عملکرد خانواده معنادار و جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشنودگی بر عملکرد خانواده نیز در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود که بیانگر برآش مدل است. در نتیجه جهت‌گیری با توجه به نقش بخشنودگی می‌تواند تبیین کننده عملکرد خانواده باشد.

کلمات کلیدی: بخشنودگی، جهت‌گیری مذهبی، عملکرد خانواده.

مقدمه

خانواده واحد اجتماعی و نظام سازمان یافته و بنیادی ترین نهاد جامعه است که در بقا و رشد نوع بشر نقش بسزایی دارد. خانواده با کارکرد مطلوب به سالم‌سازی فضای جامعه کمک می‌کند و اثرگذارترین نهاد در شکل‌گیری شخصیت آدمی است (گاتفید^۱، ۲۰۲۱). عملکرد خانواده را در رابطه با نحوه برقراری ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر، حفظ روابط و تصمیم‌گیری و حل مشکلات باهم تعریف می‌کنند. درنتیجه، عملکرد خانواده می‌تواند به عنوان یک مفهوم چندبعدی دیده شود که بیان‌گر تعامل اعضای خانواده با یکدیگر و همکاری در دستیابی به یک هدف و نتیجه مشترک است (تی مورای^۲، ۲۰۱۹).

بخشنی یکی از فرایندهای روان‌شناختی و ارتباطی برای افزایش خودتنظیمی هیجانی در زندگی مشترک است که طی دو دهه اخیر به‌طور مشخص وارد حوزه مطالعات خانواده شده است (والجو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). بخشش فرد خطاکار و سیله‌ای قوی برای پایان دادن به رابطه‌ای مختل و دردناک است که شرایط را برای آشتی و مصالحه با وی ایجاد می‌کند. بنابراین بخشش استفاده از راهکارهای غیرموثر تعارض را که در اثر خطاهای ناخوشوده طرف مقابل حاصل شده است، از بین می‌برد (کلور^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). بخشویگی روشی است که می‌تواند در حل جراحته‌های عاطفی خانواده مؤثر واقع شود و نیروهای را که زمانی صرف دفاع‌های روانی مانند انتقام‌جویی می‌شد، آزاد کند و در راه عملکرد سالم خانواده به کار گیرد (والجو و همکاران، ۲۰۲۰). علاوه بر این، امروزه بیشتر صاحب‌نظران بر این باورند که مذهب تأثیر اساسی بر سلامت روانی فرد و خانواده و دیگر ابعاد زندگی بشر دارد. معنویت یکی از جنبه‌ها و ابعاد انسان است که راههای کنار آمدن یا راهبردهای حل مسئله را برای افراد فراهم می‌آورد و به عنوان یک منبع حمایت اجتماعی در برابر آشتفتگی‌های روانی عمل می‌کند (تورکی^۵ و همکاران، ۲۰۲۰). معنویت در انسان به‌وسیله جهت‌گیری مذهبی آن‌ها تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مذاهب به افراد نوعی سبک زندگی مشخصی می‌دهند، برای مسائل زندگی راهله‌ای پیشنهاد می‌کنند یا مکانیزم‌های خاصی برای حل مسائل پیش روی افراد قرار می‌دهند که این سبک حل مسئله مذهبی بر رضایت از زندگی افراد تأثیر دارد. چسزنياک^۶ و همکاران (۲۰۲۰) هم به همین نتایج دست یافتند که مذهب ارتباط مثبتی با مقابله فعال و مذهبی، برنامه‌ریزی، ساختاربندی مثبت مجدد، پذیرش، حمایت عاطفی و ارزیاری دارد.

در واقع در خانواده‌های با عملکرد پایین مشکلات عدیده ای وجود دارد که می‌تواند آسیب‌های روانی را برای اعضای آن به وجود آورد. به همین دلیل بسیاری از پژوهشگران به دنبال عوامل تعیین کننده و پیش‌بینی کننده عملکرد خانواده در راستای بهبود سلامت فردی و جامعه هستند (آجیلی لاهیجی و بشارت، ۲۰۱۹). این آسیب‌ها به عنوان تهدیدی علیه انسجام خانواده شناخته شده‌اند. بدینهی است در زمانی که پایداری، انسجام و دوام روابط خانوادگی دچار مشکل شود، میزان صمیمیت، تعاملات عاطفی و نظایر آن نیز دچار مشکلات خواهد شد؛ در چنین شرایطی رشد و تعالی خانواده و کارکردهای خانواده تابعی از معضلات شده و زندگی خانوادگی رو به اضمحلال می‌رود.

آلپورت (۱۹۶۷) معتقد است جهت‌گیری مذهبی به دو صورت «درونى و بیرونی» است. وی قابل قبول‌ترین روش متمایز کردن این دو قطب مذهب را این می‌داند که بگوییم شخصی با «مذهب بیرونی» مذهبیش را به کار می‌گیرد. در صورتی که شخصی دارای جهت‌گیری مذهبی درونی با تمام رفتارها و اعمالشان باورهای مذهبی خود را انعکاس می‌دهند (آرلی^۷ و همکاران، ۲۰۲۲). مقابله‌ی مذهبی منفی به کشمکش مذهبی نیز اشاره می‌کند مقابله مذهبی مثبت و منفی ذاتاً سازگار یا ناسازگار نیستند، زمانی که از فعل و افعال شخص، موقعیت و عوامل فرهنگی اجتماعی تأثیر می‌پذیرند، دیده می‌شود که مضر یا مفید هستند (توماس و بارباتو^۸، ۲۰۲۰).

1- Gottfried

2 - Tye-Murray

3 - Vallejo

4 - Kluwer

5 - Torke

6 - Szczesniak

7- Arli

8 - Thomas & Barbato

باتوجه به اهمیت عملکرد خانواده و تاثیر آن بر سلامت روان و جسم زوجین، شناسایی عواملی که بر عملکرد خانواده موثر هستند، اهمیت ویژه‌های دارد پژوهش‌های متعددی به بررسی تأثیر جهت گیری مذهبی بر جنبه‌های شناختی، روانی، اجتماعی زندگی افراد پرداخته‌اند انسان معتقد به خدا، در برخورد با اعضای خانواده اخلاق را رعایت می‌کند، بخشنودگی، تعاملات منفی زوجین را از میان می برد و آنها را در اتحادی دوباره به هم نزدیک می‌کند. نتیجه چنین اتحادی افزایش رضایت از زندگی مشترک و تلاش منطقی برای حل تعارض‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی مشترک است که درنتیجه زوجین می‌توانند عملکرد سالم خود را بازیابی کنند و این الگو علاوه بر تضمین سلامت روان در نسل‌های بعدی هم تداوم یابد (فامیل متقدی و همکاران، ۲۰۲۱). بخشنودگی در زندگی مشترک و ثبات خانواده از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و فعالان حوزه مطالعات خانواده باید به دنبال دستیابی به راهکارهای مؤثر بر افزایش بخشنودگی باشند. هزینه‌ها و بارمالی‌ای که بر سازمان‌های دولتی به خاطر مشکلات زناشویی همسران تحمل می‌شود و مهم‌تر از آن مخاطره سلامت روانی فرزندانی که در این گونه مناسبات درگیر می‌شوند، ضرورت توجه به عوامل زیربنایی تأثیرگذار در روابط زوجین که جهت گیری مذهبی و بخشنودگی نمونه‌ای از آن است را فراهم می‌کند چراکه به ریشه‌یابی منشأ و منبع مشکلات آن‌ها کمک می‌کند و از این رهگذر به استقرار خانواده‌هایی با عملکرد سالم و بالنده می‌انجامد. نقش بنیادین خانواده و تأثیرگذاری وضعیت خانواده در بخش‌های مختلف اجتماعی و همچنین کمبود پژوهش‌های جامع و کاربردی در زمینه بهبود کیفی روابط زن و مرد در خانواده‌ها، انجام این پژوهش را ضروری نموده است. نتایج این پژوهش می‌تواند در آموزش زوجین در معرض ناسازگاری و همچنین افراد در شرف تشکیل خانواده و ازدواج مورد استفاده قرار گیرد، مشاوران و پژوهشگران می‌توانند از نتایج این پژوهش به خوبی بهره مند گردند؛ بنابراین هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی عملکرد خانواده بر اساس جهت گیری مذهبی با میانجیگری بخشنودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان بود.

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی به روش مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متأهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول (تاباچینگ و همکاران ۲۰۰۷) به نقل از شریفیان و همکاران، (۱۳۹۹) استفاده شد. فرمول موردنظر به این صورت است که تعداد متغیرهای پیش‌بین را ضربدر ۸ کرده و حاصل ضرب بدست آمده به اضافه ۵۰ می‌شود. اگر تعداد متغیرهای موردنظر در این پژوهش را در فرمول $N > 50 + 8m$ قرار گیرد حجم نمونه ۲۰ نفر به دست می‌آید. اما از آنجایی که احتمال ناقص بودن برخی پاسخنامه‌ها وجود داشت و برای تعیین پذیری بیشتر نتایج حجم نمونه ۳۵ نفر انتخاب شد که بعد از گردآوری آنلاین پاسخنامه پژوهشگر تعداد ۳۳۵ پاسخنامه را دریافت کردند. لذا حجم نمونه در این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس (به شیوه آنلاین) لینک پرسشنامه‌ها طراحی و در اختیار مدیران سازمان‌ها موردنظر قرار داده شد تا در شبکه‌های اجتماعی مجازی (، واتساپ، بله، ایتا) کارکنان متأهل خود ارسال کنند ۳۳۵ نفر زن و مرد شاغل بودند. ملاک‌های ورود به ترتیب شاغل بودن، متأهل بودن، ساکن شهر همدان و تمایل و رضایت برای تکمیل پرسشنامه‌ها و ملاک خروج تمایل نداشتن به پر کردن پرسشنامه در نظر گرفته شد. ملاحظات اخلاقی در چارچوب حفظ حریم خصوصی افراد، افشا نشدن اطلاعات پرسشنامه، رضایت آگاهانه و آگاهی از هدف پژوهش بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی و استنباطی عمل شد. برای پرسی برازش مدل از تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. همچنین نرم‌افزار تحلیل داده‌ها برنامه SPSS نسخه ۲۱ و AMOS نسخه ۲۴ بود.

ابزار سنجش

پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD): این پرسشنامه توسط اپشتاین و همکاران در سال ۱۹۸۳ ساخته شد که دارای ۶۰ سؤال و ۷ مؤلفه حل مسئله؛ ارتباطات؛ نقش‌ها؛ پاسخ‌دهی عاطفی؛ آمیزش عاطفی؛ کنترل رفتار؛ است و عملکرد کلی^۱ را اندازه‌گیری می‌کند (فرشاد و همکاران، ۱۳۹۷). نمره‌گذاری به صورت ۴ درجه‌ای لیکرت می‌باشد که کاملاً موافقم ۱، موافقم ۲ نمره، مخالفم ۳ نمره و کاملاً مخالفم ۴

1. Family Assessment Device (FAD)

2. roles

3. behavior control

4. general functioning

نمره تعلق می‌گیرد (کوکس^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس حل مسئله به ترتیب ۴ و ۱۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس ارتباطات به ترتیب ۷ و ۲۸؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس نقش‌ها به ترتیب ۹ و ۳۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس پاسخ‌دهی عاطفی به ترتیب ۹ و ۳۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس آمیزش عاطفی به ترتیب ۸ و ۳۲؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس کنترل رفتار به ترتیب ۱۰ و ۴۰؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس کنش کلی به ترتیب ۱۳ و ۵۲ می‌باشد. سوالات ۱، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۳۱، ۲۸، ۲۵، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴ و ۵۸ نمره معکوس داده می‌شود (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱)، به این صورت است که کاملاً موافقم ۴، موافق ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره تعلق می‌گیرد. هر اندازه نمره افراد در این مقیاس بالاتر باشد، مشخصه‌های خانوادگی آنان ناکارآمدتر و نامطلوب‌تر است و نمره کمتر نشانه عملکرد سالم‌تر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷). این پرسشنامه در ایران توسط یوسفی (۱۳۹۱) بررسی شده است و روایی ملکی آن بررسی و ضرایب همبستگی آن با پرسشنامه الگوهای ارتباطی^۲ (CPQ) کریستیسن و سالاوی^۳ (۱۹۸۴) ضریب ۰/۴۶، ضریب همبستگی با پرسشنامه منبع کنترل درونی و بیرونی راتر^۴ (۱۹۶۶) ضریب ۰/۳۶ و ضرایب همبستگی با سیاهه تمایزیافتگی خود^۵ (DSI) اسکورون^۶ و همکاران (۱۹۸۸) در دامنه ۰/۴۱-۰/۴۳ تا ۰/۴۳-۰/۴۱ به دست آمده است و پایایی آن با آلفای کرونباخ بررسی و ضرایب برای مردان در دامنه ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ و ضرایب برای زنان در دامنه ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ و ضرایب کل در دامنه ۰/۸۱ تا ۰/۸۹ به دست آمده است (یوسفی، ۱۳۹۱). در سایر پژوهش‌ها ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه را ۰/۸۹، و برای مؤلفه‌ها شامل حل مسئله ۰/۸۷، ارتباطات ۰/۷۲، نقش‌ها ۰/۷۵، پاسخ‌دهی عاطفی ۰/۶۹، آمیزش عاطفی ۰/۶۹، کنترل رفتار ۰/۸۱، کنش کلی ۰/۷۷ گزارش شده است (محمدی فر و همکاران، ۱۳۹۵). در سایر پژوهش‌های خارجی بررسی همسانی درونی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که آلفای کل سوالات ۰/۸۶ به دست آمده است (دی مارینو^۷ و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین تحلیل عوامل تأثیرگذاری پرسشنامه از طریق روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی آزمون اسکری و روش چرخش متعامد از نوع واریماکس، استفاده شد که برونداد این تحلیل یک معادله ۷ عاملی را نشان داده است که هفت عامل مجموعاً ۶۱/۱۴ درصد از کل واریانس را تبیین کرده است (میلر^۸ و همکاران، ۲۰۰۰). همچنین در سایر پژوهش‌ها ضرایب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های پرسشنامه عملکرد خانواده بین ۰/۸۳ تا ۰/۸۷ (نانینگا^۹ و همکاران، ۲۰۱۸) به دست آمده است (گالان-گونزالز^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۱). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی پرسشنامه عملکرد خانواده از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای حل مسئله ۰/۸۲، ارتباطات ۰/۷۳، نقش‌ها ۰/۷۶، پاسخ‌دهی عاطفی ۰/۷۲، آمیزش عاطفی ۰/۸۲، کنترل رفتار ۰/۹۰، کنش کلی ۰/۷۶ و کل پرسشنامه ۰/۸۲ به دست آمد.

مقیاس جهت‌گیری مذهبی^{۱۱} (ROS): این پرسشنامه توسط آلپورت و روز در سال ۱۹۵۰ ساخته شد. از این پرسشنامه برای سنجش جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام استفاده می‌شود که ۲ مؤلفه عقاید-مناسک با ۴۳ سؤال و اخلاق با ۲۷ سؤال را اندازه‌گیری می‌کند. نمره‌گذاری آن در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای است به این صورت که کاملاً مخالفم ۱ نمره، تا حدودی مخالفم ۲ نمره، تا حدودی موافقم ۳ نمره و کاملاً موافقم ۴ نمره تعلق می‌گیرد (مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۹). دامنه نمرات بین ۷۰ تا ۲۸۰ در نوسان است و نمره بالاتر در آن نشان‌دهنده دین‌داری بیشتر است. سازندگان پرسشنامه آلفای کرونباخ آن را بررسی و ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۹۵، اخلاق ۰/۷۹ و کل سوالات ۰/۹۴ به دست آورده‌اند و روایی سازه آن را نیز بررسی کرده و روایی سازه آن تائید شده است و روایی محتوایی آن از راه جمع‌آوری نظرات کارشناسان اسلامی بررسی و میزان آن ۰/۷۷. گزارش کرده است (آنربایجانی، ۱۳۸۲). در یک پژوهش دیگر برای بررسی پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده و ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۸۶، اخلاق ۰/۶۸ و کل سوالات ۰/۸۸ گزارش شده است (زره‌پوش و کل سوالات ۰/۹۰).

1. Cox

2. Communication Patterns Questionnaire (CPQ)

3. Christensen & Sullaway

4. Rotter

5. differentiation of self-inventory (DSI)

6. Skowron & Friedlander

7. Di Marino

8. Miller

9. Nanninga

10. Galán-González

11. Religious Orientation Scale (ROS)

همکاران، ۱۳۹۳). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی مقیاس جهت‌گیری مذهبی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای عقاید مناسک ۰/۸۲، اخلاقی ۰/۷۹ و کل مقیاس ۰/۹۲ به دست آمد.

مقیاس بخشودگی بین فردی^(۱): این مقیاس برای یافتن میزان بخشایش در خانواده‌ها و نیز ابعاد بخشایش طراحی و توسط پولارد و همکاران (۱۹۹۸) ساخته شده است و شامل دو قسمت می‌باشد یک قسمت مربوط به خانواده اصلی (نسل اول با ۲۰ سؤال اول) و قسمت دیگر مربوط به خانواده هسته‌ای یا نسل دوم (زوچین با ۲۰ سؤال دوم) می‌شود. فرم اصلی مقیاس شامل ۴۰ سؤال است و سوالات در مورد وضعیت رنجش‌ها و دلخوری‌ها و بخشایش و گذشت در بین اعضای خانواده است (امیر خسروی و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین این مقیاس ۵ مؤلفه شامل درک واقع‌بینانه، به رسمیت شناختن، جبران عمل؛ دلجویی کردن؛ احساس بهبودی را اندازه‌گیری می‌کند (پولارد و همکاران، ۱۹۹۸). شیوه نمره‌گذاری آن به شیوه لیکرت به این صورت که به تقریباً همیشه ۴ نمره، اغلب اوقات همین‌طور ۳ نمره، بندرت همین‌طور ۲ نمره و اصلاً این‌طور نیست ۱ نمره تعلق می‌گیرد (زهتاب نجفی و همکاران، ۱۳۹۰). این مقیاس برای اولین بار توسط سیف و بهادری (۱۳۸۱) برای خانواده‌های ایرانی بررسی شده است و پایایی آن را با آلفای کرونباخ بررسی و ضریب ۰/۸۴ ارزیابی کردند. همچنین این مقیاس توسط احشام زاده و همکاران (۱۳۸۹) ترجمه و بررسی شده است و روایی ملاکی آن با مقیاس پرخاشگری اهواز^۲ از زاهدی فر و همکاران (۱۳۷۹) بررسی و ضرایب همبستگی در دامنه بین ۰/۰۵۲ – ۰/۰۴۲ به دست آمد. در یک پژوهش برای بررسی روایی محتوایی سوالات از شاخص نسبت روایی محتوایی مطلوب سوالات بوده است (صرفی و همکاران، ۱۳۹۹) و همسانی درونی آن بالاتر از ۰/۶۰ به دست آمده است که حاکی از روایی محتوایی مطلوب سوالات بوده است (صرفی و همکاران، ۱۴۰۱). در خارج کشور در یک پژوهش دیگر آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه ضریب ۰/۸۷ به دست آورده‌اند (پولارد و همکاران، ۱۹۹۸). در خارج کشور در یک پژوهش دیگر آلفای کرونباخ برای پایایی مقیاس بخشودگی بین فردی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای درک واقع‌بینانه ۰/۷۲، به رسمیت شناختن ۰/۷۶، جبران عمل ۰/۸۰، دلجویی کردن ۰/۹۰، احساس بهبودی یا سبکبالي ۰/۷۳ و کل مقیاس ۰/۹۳ محاسبه و به دست آمد.

یافته‌ها

بر اساس نتایج ۱۶۱ نفر (۴۸/۱ درصد) زن و ۱۷۴ نفر (۵۱/۹ درصد) مرد بودند. در گروه زنان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) تا ۲۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۳۴ تا ۴۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالابودند. میانگین و انحراف معیار سن زنان ۳۵/۰۹ و ۶/۶۷۶ بود. در گروه مردان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) ۲۳ تا ۳۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۴۴ تا ۵۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالابودند. میانگین و انحراف معیار سن مردان ۳۷/۷۸ و ۶/۴۴۸ بود. در خصوص وضعیت تحصیلات زنان ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) دپیلم، ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) فوق دپیلم، ۸۷ نفر (۵/۴ درصد) لیسانس، ۲۷ نفر (۱۶/۸ درصد) فوق لیسانس و ۱۹ نفر (۱۱/۸ درصد) دکترا بودند. در خصوص وضعیت تحصیلات مردان ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) دپیلم، ۱۳ نفر (۷/۵ درصد) فوق دپیلم، ۸۶ نفر (۴/۴ درصد) لیسانس، ۵۴ نفر (۳/۱ درصد) فوق لیسانس و ۷ نفر (۴ درصد) دکترا بودند.

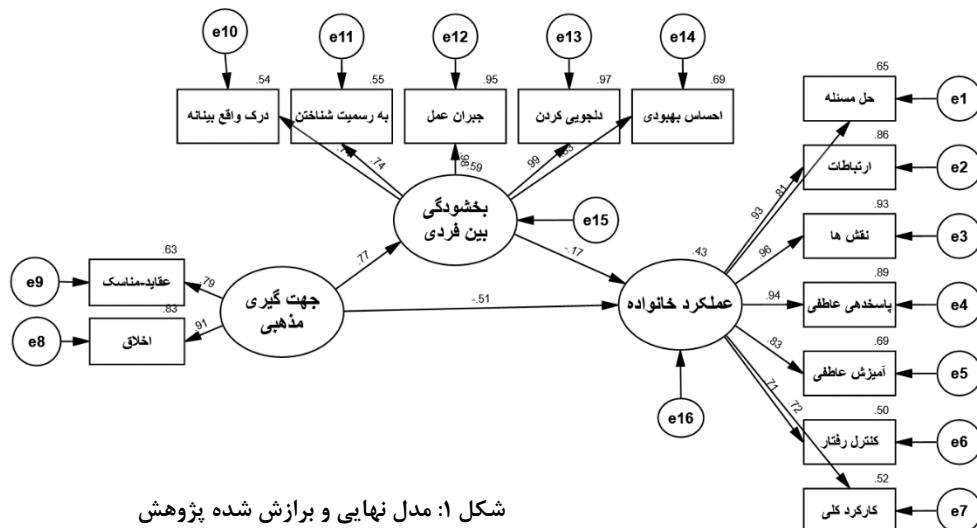
جدول ۱: ماتریکس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

	متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴			
۱-عملکرد خانواده	۱	-۰/۵۹۱**																
۲-عقاید-مناسک		۱	-۰/۷۲۱**	-۰/۶۴۳**														
۳-اخلاق			۱	-۰/۷۵۸**	-۰/۶۳۷**													
۴-درک واقع‌بینانه				۱	-۰/۷۲۸**	-۰/۵۶۱**	-۰/۷۰۹**											
۵-به رسمیت شناختن					۱	-۰/۹۴۱**	-۰/۷۲۱**	-۰/۵۷۲**	-۰/۵۱۰**	-۰/۵۷۴**								
۶-جبران عمل						۱	-۰/۷۲۴**	-۰/۷۲۱**	-۰/۶۷۴**	-۰/۵۱۰**	-۰/۵۷۲**							
۷-دلجویی کردن							۱	-۰/۹۶۵**	-۰/۵۹۶**	-۰/۶۹۱**	-۰/۷۰۰**	-۰/۵۷۸**	-۰/۶۲۳**					
۸-احساس بهبودی								۱	-۰/۸۳۴**	-۰/۷۸۸**	-۰/۶۴۰**	-۰/۶۳۵**	-۰/۳۶۶**	-۰/۵۷۱**				
۹-ادرک انصاف								۱	-۰/۵۵۵**	-۰/۶۲۸**	-۰/۵۹۳**	-۰/۶۷۶**	-۰/۶۸۱**	-۰/۶۲۱**	-۰/۶۶۰**			
۱۰-تصور از شایستگی									۱	-۰/۶۲۸**	-۰/۵۹۳**	-۰/۶۲۸**	-۰/۶۷۵**	-۰/۷۶۵**	-۰/۷۶۵**			
۱۱-تحمل عاطفه منفی										۱	-۰/۸۳۶**	-۰/۸۲۶**	-۰/۸۳۹**	-۰/۷۹۴**	-۰/۶۴۰**	-۰/۶۳۳**		
۱۲-پذیرش مثبت تغییر										۱	-۰/۸۶۱**	-۰/۶۱۰**	-۰/۷۲۵**	-۰/۷۴۶**	-۰/۷۲۷**	-۰/۶۵۴**		
۱۳-کنترل											۱	-۰/۷۷۸**	-۰/۷۱۶**	-۰/۷۱۶**	-۰/۷۱۶**	-۰/۷۱۶**	-۰/۷۱۶**	
۱۴-تأثیرات معنوی											۱	-۰/۵۱۱**	-۰/۵۱۱**	-۰/۳۲۹**	-۰/۴۷۱**	-۰/۴۷۱**	-۰/۴۷۱**	
۱۵-میانگین												۱	-۰/۷۴۹**	-۰/۷۶۴**	-۰/۷۶۴**	-۰/۵۴۹**	-۰/۵۴۹**	-۰/۵۴۹**

عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان
Family function based on Religious Orientation with the Mediation of Forgiveness in Working Men and Women in Hamedan

جدول ۱ ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. بین عقاید-مناسک ($r=0.01$, $p>0.05$)، اخلاق ($r=-0.01$, $p>0.05$)، در ک واقع بینانه ($r=-0.07$, $p<0.05$)، به رسمیت شناختن ($r=-0.01$, $p>0.05$)، جبران عمل ($r=-0.07$, $p>0.05$)، درک انصاف ($r=-0.01$, $p>0.05$)، احساس بپیوودی ($r=-0.01$, $p>0.05$)، دلجویی کردن ($r=-0.01$, $p>0.05$)، احساس بپیوودی ($r=-0.01$, $p>0.05$)، ادراک انصاف ($r=-0.01$, $p>0.05$)، تصور از شایستگی فردی ($r=-0.01$, $p>0.05$)، تحمل عاطفه منفی ($r=-0.01$, $p>0.05$)، پذیرش مثبت تغییر ($r=-0.01$, $p>0.05$)، کنترل ($r=-0.01$, $p>0.05$) و تأثیرات معنوی ($r=-0.01$, $p>0.05$) با عملکرد خانواده رابطه منفی و معناداری وجود دارد. از آنجایی که نمره پایین در پرسشنامه عملکرد خانواده نشان‌دهنده کارکردهای بهتر خانوادگی، به همین علت رابطه این متغیر با سایر متغیرها دارای همبستگی منفی و معنادار است. نتیجه آزمون چولگی و کشیدگی برای نرمال بودن توزیع نمرات نشان داد که مقدار چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در بازه ۲-۲ قرار داشت. بنابراین، توزیع تمامی متغیرهای پژوهش نرمال است. همچنین قدر مطلق «ضریب مردیا» برای هر متغیر از میزان استاندارد یعنی $2/58$ کمتر است، لذا متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال چند متغیره هستند. لذا می‌توان از معادلات ساختاری استفاده کرده نتایج حاصل از این آزمون‌های آماری قابل اطمینان است.

جهت آزمودن مدل موردنظر در پژوهش حاضر، روش الگو یابی معادلات ساختاری (SEM) اعمال گردیده است. برای بررسی برآزندگی مدل از شاخص‌های آمده شده در جدول (۴) استفاده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مقدار گای اسکوئر هنجار شده تقسیم بر درجه آزادی (CMIN/DF) مقدار آن $2/798$ است و ازلحاظ آماری معنادار می‌باشد ($\text{sig}=0.001$). همچنین اگر شاخص‌های برازش هنجار شده (NFI)، برازش هنجار نشده (NNFI)، برازش مقایسه‌ای (IFI)، نیکویی برازش (GFI) و نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) بزرگ‌تر از 0.90 و برای برازش مقتضد (PCFI)، برازش هنجار شده مقتضد (PNFI) بالای 0.90 باشد و بر برازش مناسب و مطلوب مدل دلالت دارند. بر اساس نتایج مدل نهایی پژوهش همان‌گونه که مشاهده می‌شود این شاخص‌ها همگی مطلوب هستند. همچنین اگر مقدار به دست آمده از شاخص خطای ریشه‌ی مجذور میانگین تقریب (RMSEA) کمتر از 0.08 باشد نشان‌دهنده برازش مدل است (شامله انگل و همکاران، ۲۰۰۳)، که در این پژوهش مقدار معناداری برای شاخص تقریب برازندگی (PCLOSE) 0.001 و شاخص RMSEA برابر 0.037 است که بر اساس مدل کلاین (۲۰۱۶) نشان‌دهنده برازش مدل می‌باشد.

شکل ۱: مدل نهایی و برازش شده پژوهش

شکل (۱) مدل ساختاری پژوهش را نشان می‌دهد. مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه (R^2) یا ضریب تعیین برای متغیر عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با نقش میانجی بخشودگی برابر با 0.43 به دست آمد، این موضوع بیانگر آن است که جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی در مجموع 43 درصد از واریانس عملکرد خانواده را تبیین می‌کند. لذا این فرضیه مبنی بر اینکه مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان تبیین می‌شود تائید شد.

جدول ۲: ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی و بخشدگی با عملکرد خانواده

معناداری	C.R.	S.E	Beta	مسیرهای مستقیم
۰/۰۰۱	-۵/۱۲۲	۰/۰۱۴	-۰/۰۵۱۴	جهت‌گیری مذهبی ← عملکرد خانواده
۰/۰۴۸	-۱/۹۷۶	۰/۰۳۷	-۰/۰۱۷۰	بخشدگی ← عملکرد خانواده

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی ($\beta = -0/001$ و $\text{sig} = 0/001$) و بخشدگی ($\beta = -0/048$ و $\text{sig} = 0/048$) بر عملکرد خانواده معنادار بود. در ادامه جهت بررسی رابطه غیرمستقیم مدل پیشنهادی از روش بوت استروپ در دستور کامپیوترا پریچر و هیز (۲۰۰۴) استفاده شده است. نتایج روش بوت استروپ برای بررسی مسیرهای واسطه‌ای غیرمستقیم در جدول (۳) آرائه شده است.

جدول ۳: نتایج بوت استروپ جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشدگی بر عملکرد خانواده

معناداری	سطح اطمینان ۹۵		مسیر غیرمستقیم
	حد بالا	حد پایین	
۰/۰۰۱	-۰/۰۶۸۹	-۰/۰۲۶۳	جهت‌گیری مذهبی ← بخشدگی ← عملکرد خانواده

یک فرض زیربنایی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر وجود مسیر غیرمستقیم است. زمانی که تعداد نمونه چندان زیاد نباشد، بوت استروپ قدرتمندترین و منطقی‌ترین روش برای دستیابی به اثرات غیرمستقیم را فراهم می‌آورد. سطح اطمینان ۹۵ و تعداد نمونه‌گیری مجدد بوت استروپ، ۱۰۰۰ است. برای تعیین معنی داری جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده از طریق نقش میانجی بخشدگی از روش بوت استروپ در برنامه ماکرو آزمون پریچر و هیز (۲۰۰۴) استفاده شد. بر اساس جدول (۳) نتایج بوت استروپ آمده است. در این روش چنانچه حد بالا و پایین این آزمون هر دو مثبت یا هر دو منفی باشند و صفر مابین این دو حد قرار نگیرد در آن صورت مسیر علی غیرمستقیم معنی دار خواهد بود. مطابق نتایج جدول (۳) این قاعده در مورد جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده با نقش میانجی بخشدگی صدق می‌کند. در جدول (۴) شاخص‌های برآزنده‌گی مدل پژوهش آمده است.

جدول ۴: شاخص‌های برآزنده‌گی مدل پیشنهادی فرضیه ویژه اول پژوهش

نوع شاخص	شاخص‌ها	مقادیر قبل قبول	مقادیر به دست آمده
شاخص‌های مطلق	کای اسکوئر هنجار شده (CMIN)	-	۲۰۷/۰۳۱
درجه آزادی	CMIN/DF	۷۴	۲/۷۹۸
سطح معناداری	RMSEA	-	۰/۰۰۱
شاخص‌های نسبی	شاخص تقریب برآزنده‌گی (PCLOSE)	۰/۰۰۸	۰/۰۳۷
	شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)	-	۰/۰۰۱
	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده یا انطباقی (AGFI)	۰/۹۰	۰/۹۹۰
	شاخص برازش مقتضد (PCFI)	۰/۹۰	۰/۹۳۵
	شاخص برازش هنجار شده مقتضد (PNFI)	۰/۶۰	۰/۶۹۲
	شاخص برازش هنجار شده مقابله‌ای (IFI)	۰/۹۰	۰/۷۱۱
	شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۰	۰/۹۹۷
	شاخص برازش هنجار شده (NFI)	۰/۹۰	۰/۹۲۳
		۰/۹۰	۰/۹۱۱

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تبیین مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی بود. نتایج نشان داد که، ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده معنادار بود. این نتیجه به دست آمده با نتایج حمید لو (۱۳۹۵)، ترقی جاه، بهادری خسروشاهی و خانجانی (۱۳۹۵)، هرتیان، جان بزرگی و آگاه هریس (۱۳۹۴)، امان و همکاران (۲۰۱۹)، مک دونالد و همکاران (۲۰۱۸)، همایی و همکاران (۲۰۱۶)، همسویی دارد.

در تبیین این نتیجه به دست آمده می‌توان گفت که افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی هستند معمولاً از شیوه‌های رویارویی مسئله محور استفاده می‌کنند و در موقعیت‌های مختلف سازش بهتری نشان می‌دهند. به طوری که در جهت‌گیری مذهبی افراد معنای بیشتری در زندگی احساس می‌کنند و به مذهبشان اعتقاد قلبی دارند. این نگرش مذهبی عمیق و قلبی موجب می‌شود افراد حوادث منفی زندگی را دارای درجه‌ی تهدید کمتری ارزیابی؛ و به حوادث خوش‌بینانه نگاه کنند و امیدواری و معنی جویی بیشتری در خود ایجاد نمایند.

رفتارها و عقاید مذهبی، تاثیر مثبت در معنا کردن زندگی دارند. رفتارهایی از قبیل توکل به خداوند، عبادت، زیارت می‌توانند از طریق ایجاد امید و تشویق به نگرش های مثبت، موجب آرامش درونی فرد شوند. داشتن معنا و هدف در زندگی احساس تعلق داشتن به منبعی والا، امیدواری به یاری خداوند در شرایط مشکل زای زندگی، بهره مندی از حمایت های اجتماعی و معنوی و همگی از جمله روش هایی هستند که افراد مذهبی با دارا بودن آن ها می‌توانند با حوادث فشارزای زندگی، آسیب کمتری را تحمل شوند و عملکرد خانواده را بهبود بخشنند. لذا بر طبق نظر آپورت با لاترین سیستم ارزشی که به انسان وحدت می‌دهد، سیستم ارزشی مذهبی است. این سیستم ارزشی روی تمام وجوده زندگی خانوادگی (همسران و والد فرزندی) اثر گذاشته و همه جهت گیریها را تحت الشاعع قرار داده (سید مجیدی، ۱۳۹۵) و همه جهت گیری های ارزشی را شامل می‌شود. سیستم ارزشی مذهبی، بهترین زمینه را برای یک عملکرد سالم آمده می‌کند.

همچنین بخشی از یافته های پژوهش حاضر نیز بیانگر این بود که بخشودگی بر عملکرد خانواده اثر مستقیم دارد. این یافته با نتایج فاضل (۱۳۹۶)، رفیعی و همکاران (۱۳۹۶)، عسگری (۱۳۹۵)، تورنس و همکاران (۲۰۱۹)، بل، کمبل و فینچام (۲۰۱۸)، هی و همکاران (۲۰۱۸) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت بخشودگی می‌تواند به عنوان مانعی در برابر اثرات منفی استرس و هیجان های منفی باشد. بخشودگی چارچوب شناختی و رفتاری افراد را گسترش داده و فنون انطباقی جدیدی را برای آن ها ایجاد می‌کند. بخشودگی دیگران از این منظر مهم است که فرد را در موقع بروز تعارض قادر به حفظ و ترمیم روابط می‌سازد. بخشنش یک فرایند درون فردی است که باعث صمیمیت بین زوجین می‌شود آنچه اهمیت بخشنش را محرز می‌سازد ماهیت التیام بخشی آن در مداخلات درمانی است. بخشنش فرایندی درون فردی است که طی آن جنبه‌های شناختی احساسی و رفتاری فرد در برابر خطا و خطاكار تغییر می‌کند (داور نیا و همکاران، ۲۰۱۹). درواقع بخشودگی این امکان را فراهم می‌کند که پس از تهدیدها دوباره صمیمیت ایجاد گردد و روابط بهصورت پایدار و درازمدت باقی بماند. عدم بخشودگی مشکلات بسیاری را در زمینه های مختلف سلامت روان و عواطف ایجاد می‌کند و آسیب‌پذیری روانی را افزایش می‌دهد. نتایج تحقیقات انجام شده هم نشان می‌دهد که افزایش بخشودگی همسران باعث کاهش علائم افسردگی، خشم، کینه و افزایش میزان رضایت از زندگی، احساس همدلی، بهزیستی، سازگاری، شادکامی، مهارت های حل مسئله، عاطفه مثبت و سلامت روان و حل تعارضات خانواده می‌شود (السوپ و همکاران، ۲۰۲۱).

همچنین نتایج نشان داد که جهت گیری مذهبی نیز به واسطه بخشودگی بر عملکرد خانواده اثر غیرمستقیم معناداری دارد، این یافته با نتایج پژوهش های میرمهدی و همکاران (۱۳۹۸)، فامیل متقی، گودرزی، کاکابرائی (۲۰۲۱)، غلامی (۲۰۲۰)، نیکنام و فاضلی (۲۰۱۹) همسو بود. به اعتقاد (میر مهدی و همکاران، ۱۳۹۸) تعهد بالای مذهبی به افراد کمک می‌کند که راحت‌تر دیگران را ببخشنند و از خطاهای آن ها بگذرند؛ زیرا در ادیان بزرگ دنیا بر بخشایش تأکید بسیاری شده است و کسانی که تعهدات مذهبی قوی‌تری دارند با پیروی از اصول مذهبی خود احتمال گذشت نمایند. در تبیین این یافته می‌توان گفت که زوجینی که از خود گذشت نشان نمی‌دهند، به احتمال خیلی زیاد کیفیت روابط زناشویی پایینی دارند. افرادی که همسر خود را می‌بخشنند و اهل گذشت در زندگی زناشویی هستند، خودکنترلی و خودانگیزی بالایی دارند. زوجینی که نسبت به یکدیگر بخشنش را پیش می‌گیرند از کیفیت روابط زناشویی بالایی برخوردار هستند. بخشنش با کاهش احساسات منفی و افزایش احساسات مثبت، میتواند باعث افزایش رضایت زناشویی شود. برخی

از پژوهشگران معتقدند که اعضا خانواده یکدیگر را آزار می‌دهند، این بدان معنی است که در روابط خانوادگی دل آزدگی اجتناب ناپذیر است، اینجاست که موضوع بخشش در خانواده مطرح می‌شود. (شيخ اسماعيلي و همکاران، ۲۰۱۹). بنابراین جهت گیری مذهبی قادر به پیش بینی بخشش خواهد بود؛ در دیدگاه چنین فردی تمامی تجربیات زندگی روزمره رنگی خدایی می‌گیرد و فرد سعی می‌کند در همه رویدادهای زندگی، خداوند را ناظر و شاهد اعمال خود ببیند، دین انسان را به سوی خوبی‌ها فرا می‌خواند؛ محبت به خدا و آفریدگان او و به ویژه انسان‌های دیگر را در دل انسان جای می‌دهد؛ این امر افراد را به نیکی کردن دعوت می‌کند از جمله مسایلی که دین فراوان به آن توصیه نموده، بخشودگی است. رعایت این امور در خانواده و در برخورد با همسر و فرزندان، آنان را به یکدیگر علاقمند می‌کند و در نتیجه عملکرد خانواده تقویت می‌شود، لذا منطقی است که گفته شود مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس مسایلی با میانجی‌گری بخشودگی تبیین می‌شود. این پژوهش مانند هر پژوهش علمی دیگر با محدودیت‌هایی مواجه بود. از جمله، یافته‌های این پژوهش حاصل اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسشنامه‌های خودگزارش دهی در جامعه محدود به شاغلین ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان بود. لذا توجه به این نکته در تعیین دهی نتایج به گروههای دیگر حائز اهمیت است. از این رو انجام پژوهش‌های مشابه در میان جامعه آماری متفاوت ضرورت دارد. همچنین، استفاده از ابزارهای مختلفی مثل مشاوره، مصاحبه و درجه بندی رفتار، بر قابلیت اعتماد نتایج پژوهش خواهد افزود. بیشتر پژوهش‌ها در این مورد، بر اساس مطالعات مقطعی بوده است. نظریه اینکه در مطالعات طولی میتوان، اطلاعات از وضعیت گذشته فرد را به عنوان عوامل تعیین‌کننده در عملکرد خانواده بررسی کرد، پیشنهاد می‌شود با استفاده از مطالعه طولی، نقش میانجی‌بخشودگی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی با عملکرد خانواده بررسی شود تا تعیین پذیری بیشتری برای یافته‌های این پژوهش تأمین گردد. بر اساس نتایج پژوهش می‌توان این‌گونه گفت که تقویت ابعاد معنویت و جهت‌گیری مذهبی، از مهم‌ترین معیارهای درونی در برابر مشکلات افراد است. این جهت‌گیری می‌تواند بر روی کارکرد و عملکرد خانواده افراد شاغل نیز تأثیرگذار باشد. بنابراین سازمان‌ها و نهادهای مختلف شهر همدان می‌توانند از نتایج این پژوهش برای توانمندسازی کارکنان خود استفاده کنند. به این صورت که با برگزاری کارگاه‌های روان‌شناختی با محوریت مذهب و معنویت و با کمک آموزش بخشودگی به کارکنان به تقویت عملکرد خانواده کارکنان و تحکیم بینان خانواده‌های این افراد کمک کنند. در پایان پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی، تأثیر عوامل فرهنگی، محیطی و خانوادگی بر عملکرد خانواده مورد بررسی قرار گیرد.

نویسنده‌گان این مقاله از مسئولان ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان و شرکت‌کنندگان در پژوهش قدردانی می‌کنند.

لازم به ذکر این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روان‌شناسی عمومی در گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج است.

منابع

- آذربایجانی، م. (۱۳۸۲). تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام. قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. اسماعیل وند، ن. و حسنوند، ب. (۱۳۹۳). ارتباط بین دانش جنسی و بخشودگی زناشویی با سلامت روان زنان متأهل. آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، ۴(۴)، ۲۷۰-۲۸۰.
- امیرخسروی، آ.، بهرامی، م.، و سعادتی شامیر، ا. (۱۴۰۱). مدل ساختاری طلاق عاطفی در ارتباط با ناگویی هیجانی و بخشودگی بین فردی با نقش میانجی نارضایتی زناشویی در زنان. نشریه روان‌سنجی، ۱۰(۴۰)، ۷-۲۰.
- آهنگرکانی، م.، پور درویش، ا.، شفیعی، ف.، و گودرز ناصری، ا. (۱۳۹۷). رابطه ساختار خانواده و جهت‌گیری مذهبی با واسطه‌گری ارزش‌های ازدواج در افراد متأهل. نشریه علمی و پژوهشی تحقیقات علوم رفتاری، ۱۶(۱۱)، ۹۳-۱۰۰.
- <http://journal.ihepsa.ir/article-1-177-fa.html>
- بخشی پور، ب.، اسدی، م.، کیانی، ا.، و شیرعلی پور، ا. (۱۳۹۱). رابطه عملکرد خانواده با تعارضات زناشویی زوج‌های در آستانه طلاق. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۳(۲)، ۱۱-۱۹.
- <https://civilica.com/doc/444196>
- ترقی جاه، ص.، بهادری خسروشاهی، ج.، خانجانی، ز. (۱۳۹۵). پیش‌بینی رضایت زناشویی زنان با ویژگی‌های شخصیتی و دین‌داری آن‌ها. مشاوره و روان درمانی خانواده، ۲(۲۲)، ۱۰۷-۱۲۷.
- حمیدلو، ز. (۱۳۹۵). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و جهت‌گیری مذهبی با سازگاری و رضایت مندی زناشویی زنان طبله. پایان نامه کارشناسی ارشد ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان.

عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان

Family function based on Religious Orientation with the Mediation of Forgiveness in Working Men and Women in Hamedan

زارعی، م.، نظری، ع.، و زهراکار، ک. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بخشش و جهت‌گیری مذهبی با تعارض زناشویی. مجله پژوهش دین و سلامت، ۲(۶)، ۹۹-۸۷.
<https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.23602>

زاده‌ی فر، ش.، نجاریان، ب.، و شکرکن، ح. (۱۳۷۹). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش پرخاشگری. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، ۳(۷)، ۱۰۲-۷۳.

زره‌پوش، ا.، کجیف، م.، حشمتی‌فر، ل.، صادقی‌حسنیچه، ا.، و امیدی، ح. (۱۳۹۳). بررسی جهت‌گیری مذهبی‌اسلامی و وزنگی‌های شخصیتی دانشجویان بر اساس پنج عامل شخصیت. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، ۱۹(۲)، ۶۸-۷۶.
[10.22102/19.2.68](https://doi.org/10.22102/19.2.68)

زهتاب نجفی، ع.، درویزه، ز.، و پیوسته‌نگر، م. (۱۳۹۰). رابطه بین بخشودگی و رضایت زناشویی زوجین کرمانشاهی. فصلنامه علمی و پژوهشی زن و فرهنگ، ۶(۸)، ۳۳-۲۲.

سقزی، ا.، یزدانی اسفیدواجانی، ح.، افضلی، ن.، و گل محمدیان، م. (۱۴۰۰). نقش واسطه‌ای عملکرد خانواده در رابطه تابآوری با احساس حقارت. مجله علمی و پژوهشی روانشناسی، ۲(۲۵)، ۳۰۸-۲۹۰.
[10.1001.1.18808436.1400.25.2.7.9](https://doi.org/10.1001.1.18808436.1400.25.2.7.9)

سید‌مجیدی، س. (۱۳۹۵). بررسی رابطه دینداری و عملکرد خانواده با بحران هویت نوجوانان، کنفرانس بین‌المللی رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱، رشت.
<https://doi.org/10.22102/19.2.68>

سیف، س.، و بهادری، ف. (۱۳۸۱). رابطه بین بخشودگی و سالمت روانی همسران. نشریه مطالعات روانشناسی، ۱۱(۱)، ۱۰-۱.

[10.22051/PSY.2004.1652](https://doi.org/10.22051/PSY.2004.1652)

صغری، م.، رضاخانی، س.، و دوکانه‌ای فرد، ف. (۱۳۹۹). تبیین روابط بین ذهن‌آگاهی و شفقت‌به‌خود با شایستگی اجتماعی در دانشجویان دختر بر اساس نقش میانجی بخشودگی بین‌فردی. فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناسی، ۱۱(۴)، ۳۹۶-۳۸۱.

[10.22059/JAPR.2021.309197.643625](https://doi.org/10.22059/JAPR.2021.309197.643625)

فamilی متقی، ب.، گودرزی، م.، و کاکابرائی، ک. (۱۴۰۰). تدوین مدل علی بخشودگی زناشویی بر اساس هوش هیجانی و هوش معنوی با نقش واسطه‌ای تمایزیافتنی. مجله تحقیقات علوم رفتاری، ۱۹(۳)، ۵۳۹-۵۲۹.
[10.29252/rbs.19.3.529](https://doi.org/10.29252/rbs.19.3.529)

فرشاد، م.، نجارپوریان، س.، و سلم آبادی، م. (۱۳۹۷). پیش‌بینی عملکرد خانواده بر مبنای الگوهای ارتباطی و حمایت اجتماعی ادراک شده در دانشجویان متأهل پرستاری دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان. روان‌پرستاری، ۶(۱)، ۲۵-۱۹.

<https://doi.org/10.22108/ijpn.ir/article-1037-1>

محمدی، ک.، رضایی، محمدی فر، م.، و طالع‌پسند، س. (۱۳۹۷). ارزیابی مدل ساختاری رابطه عملکرد خانواده و بذرگواری والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان: نقش میانجی کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۱(۱)، ۶۹-۶۱.
<https://doi.org/10.22108/ijme.mui.ac.ir/article-6>

محمدی‌فر، م.، کاظمی، س.، و زارعی متنه کلابی، ا. (۱۳۹۵). نقش کنش خانواده و خودکارآمدی در سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان. فصلنامه روانشناسی مدرسه، ۵(۴)، ۱۳۱-۱۱۷.

[10.22098/JSP.2017.515](https://doi.org/10.22098/JSP.2017.515)

میرمهدي، ر.، کامران، ا.، مقتدايی، ک.، و سلامت، م. (۱۳۹۸). نقش معنویت و بخشش در عالئم روان‌شناسی بیماران مبتلا به بیماری عروق کرونر قلب. پژوهشنامه روانشناسی مثبت، ۵(۱)، ۲۷-۱۷.

<https://doi.org/10.22108/ppls.2019.113404.1547>

مهری‌زاده، ح.، تقیان، ح.، و آذربایجانی، م. (۱۳۹۹). اعتباریابی و روازایی آزمون جهت‌گیری مذهبی در دانش‌آموزان دبیرستانی. نشریه روانشناسی و دین، ۱۳(۳)، ۷۴-۶۱.

يوسفی، ن. (۱۳۹۱). بررسی شاخص‌های روانسنجی مقیاس‌های شیوه سنجش خانوادگی مک‌مستر. فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، ۲(۷)، ۱۲۰-۹۱.

<https://doi.org/10.22102/19.2.68>

AjeliLahiji, L., & Besharat, M. A. (2019). The role of personality traits in predicting family functioning and quality of life among nurses, Shiraz, Iran 2017-2018. *Journal of Occupational Health and Epidemiology*, 8(2), 81-87.
[10.29252/johe.8.2.81](https://doi.org/10.29252/johe.8.2.81)

Allsop, D. B., Leavitt, C. E., Saxe, M. T., Timmons, J. E., & Carroll, J. S. (2021). Applying the developmental model of marital competence to sexual satisfaction: Associations between conflict resolution quality, forgiveness, attachment, and sexual satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(4), 1216 - 1237.

<https://doi.org/10.1177/0265407520984853>

Arli, D., van Esch, P., & Cui, Y. (2022). Who Cares More About the Environment, Those with an Intrinsic, an Extrinsic, a Quest, or an Atheistic Religious Orientation? Investigating the Effect of Religious Ad Appeals on Attitudes Toward the Environment. *Journal of Business Ethics*, 1-22. DOI: [10.1007/s10551-022-05164-4](https://doi.org/10.1007/s10551-022-05164-4).

Malekzadeh Turkmani, Parisa, Aminpour, Mina, Bakhtiari Saeed, Behzam, Khalili, Gholamreza and Davarnia, Reza. (2019). The Effectiveness of Forgiveness-based Intervention on Couple Burnout in Women Affected by Infidelity of Spouse. *Zanko Journal of Medical Sciences*, 31-45. [In Persian]. URL: <http://zanko.muk.ac.ir/article-1-257-en.html>

Di Marino, E., Tremblay, S., Khetani, M., & Anaby, D. (2018). The effect of child, family and environmental factors on the participation of young children with disabilities. *Disability and health journal*, 11(1), 36-42. DOI:[10.1016/j.dhjo.2017.05.005](https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2017.05.005)

- Epstein, N. B., Bishop, D. S. & Levin, S.,(1978).The McMaster Modelof Family Functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*,4(4):19–31. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537>
- Gottfried, A. E. (2021). Maternal employment in the family setting: Developmental and environmental issues 1. In Employed mothers and their children, 63-84.
- Galán-González, E., Martínez-Pérez, G., & Gascón-Catalán, A. (2021). Family Functioning Assessment Instruments in Adults with a Non-Psychiatric Chronic Disease: A Systematic Review. *Nursing Reports*, 11(2), 341-355. <https://doi.org/10.3390/nursrep11020033>
- Kluwer, E. S., van der Wal, R. C., Visser, M., & Finkenauer, C. (2021). Predictors of forgiveness among divorced parents. *Journal of Family Psychology*, 35(4), 566–572. <https://doi.org/10.1037/fam0000799>
- Mami, S., Gholami, M., Ahmadi, V. (2020). Investigating the Simple and Multiple Relationship between Marital Forgiveness and Emotion Regulation with Family Efficiency in Married Female Students of Islamic Azad University of Ilam. *3rd Iranian Conference on Psychology, Educational Sciences and Sociology*; 6(4):29-36. URL: <http://jbrms.medilam.ac.ir/article-1-426-en.html>
- Miller, L., Davies, M., & Greenwald, S. (2000). Religiosity and substance use and abuse among adolescents in the NationalComorbidity Survey. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(9), 1190-1197. DOI: [10.1097/00004583-200009000-00020](https://doi.org/10.1097/00004583-200009000-00020)
- Nanninga, M., Jansen, D. E., Knorth, E. J., & Reijneveld, S. A. (2018). Enrolment of children in psychosocial care: problems upon entry, care received, and outcomes achieved. *European child & adolescent psychiatry*, 27(5), 625-635. doi: [10.1007/s00787-017-1048-1](https://doi.org/10.1007/s00787-017-1048-1)
- Pollard, M. W., Anderson, R. A., Anderson, W. T., & Jennings, G. (1998). The development of a family forgiveness scale. *Journal of Family Therapy*, 20(1), 95-109. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00070>
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological monographs: General and applied*, 80(1), 1. <https://doi.org/10.1037/h0092976>
- Sheikh Esmaeili D, Hojjat Khah M, Morovati F, Hatamian P, Mesbah E. (2019). Prediction of Stress, Anxiety and Depression in Adolescents Based on Marital Forgiveness and Family Cohesion. *Iranian Journal of Nursing Research*,14(4):43-9. DOI: [10.21859/ijnr-14406](https://doi.org/10.21859/ijnr-14406)
- Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The Differentiation of Self Inventory: Development and initial validation. *Journal of counseling psychology*, 45(3), 235. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.45.3.235>
- Szczęśniak, M., Kroplewski, Z., & Szalachowski, R. (2020). The mediating effect of coping strategies on religious/spiritual struggles and life satisfaction. *Religions*, 11(4), 195. <https://doi.org/10.3390/rel11040195>
- Thomas, J., & Barbato, M. (2020). Positive religious coping and mental health among Christians and Muslims in response to the COVID-19 pandemic. *Religions*, 11(10), 498. <https://doi.org/10.3390/rel11100498>
- Torke AM, Fitchett G, Maiko S, Burke ES, Slaven JE, Watson BN, Ivy S, Monahan PO. The Association of Surrogate Decision Makers' Religious and Spiritual Beliefs With End-of-Life Decisions. *Journal of Pain Symptom Management*. 2020 Feb;59(2):261-269. doi: [10.1016/j.jpainsympman.2019.09.006](https://doi.org/10.1016/j.jpainsympman.2019.09.006). Epub 2019 Sep 17.
- Tye-Murray, N. (2019). Foundations of aural rehabilitation: Children, adults, and their family members. Plural Publishing.
- Vallejo MA, Vallejo-Slocker L, Rivera J, Offenbacher M, Dezutter J, Toussaint L. Self-forgiveness in fibromyalgia patients and its relationship with acceptance, catastrophising and coping. *Clin Exp Rheumatol* 2020; 38 Suppl 123(1): 79-85 PMID: [32116214](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32116214/).
- Zhou, X., Levin, Y., Stein, J. Y., Zerach, G., & Solomon, Z. (2017). Couple forgiveness and its moderating role in the intergenerational transmission of veterans' posttraumatic stress symptoms. *Journal of marital and family therapy*, 43(3), 410-421. DOI: [10.1111/jmft.12200](https://doi.org/10.1111/jmft.12200).

